

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

KOHTUASI PÖNKÄ vs. EESTI

(Kaebus nr 64160/11)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG

8. november 2016. a

*Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel.
Kohtuotsust võidakse keeleliselt toimetada.*

Kohtuasjas Pönkä vs. Eesti,

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond) kojana, kuhu kuuluvad

esimees Işıl Karakaş,
kohtunikud Julia Laffranque,
Nebojša Vučinić,
Paul Lemmens,
Ksenija Turković,
Jon Fridrik Kjølbro,
Stéphanie Mourou-Vikström

ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,
olles pidanud nõu kinnisel istungil 27. septembril 2016,
tegi nimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

MENETLUSE KÄIK

1. Kohtuasi põhineb Soome kodaniku Markus Pasi Pönkä (edaspidi: kaebaja) 10. oktoobril 2011 inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi: konventsioon) artikli 34 alusel kohtule Eesti Vabariigi vastu esitatud kaebusel (nr 64160/11).

2. Kaebajat esindas Soomes Lahtis tegutsev advokaat A. Niemi. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas M. Kuurberg.

3. Kaebaja kaebas konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel, et talle ei võimaldatud õiglast tsiviilkohtumenetlust, sest ei peetud kohtuistungit.

4. 10. aprillil 2014 edastati kaebaja kaebus riigile.

5. Soome, keda EIKi kantsler oli teavitanud õigusest menetluses osaleda (konventsiooni artikli 36 lõige 1), teatas, et ei soovi seda teha.

ASJAOLUD**I. KOHTUASJA ASJAOLUD**

6. Kaebaja on sündinud 1987. aastal ja elab Helsingis Soomes.

7. 19. veebruaril 2007 mõistis Harju Maakohus Eestis kaebaja süüdi mõrvas. Kriminaalmenetluses kuulati tunnistajana üle T. Maakohus jättis kohtuotsuses tähelepanuta kaebaja väite, et ta tulistas kannatanut enesekaitseks. Kaebaja toimetati vanglakaristust kandma Soome.

8. 11. detsembril 2008 esitas korteri, kus kaebaja oli kuriteo toime pannud, omanik V. kaebaja vastu tsiviilhagi Harju Maakohtusse. Ta nõudis hüvitist süüteo tagajärjel tekkinud kahju eest (kuulitabamusest kahjustatud tool, kahjustatud või kadunud esemed (peamiselt erinevad esemed, mille sisse pakiti kannatanu tükeldatud kehaosad), kahjustatud põrand – politsei lõikas tõendina kasutamiseks välja kuulijäljega parketitüki, tõendina kasutamiseks eemaldatud lukusilinder, puhastusarved, maksmata kommunaalarved) summas 28 259 krooni (võrdub umbes 1806 euroga). Hageja esitas kohtule oma nõudeid toetavad asitõendid (kriminaalasja materjalid, fotod, arved, V. ja kannatanu vahel sõlmitud lepingule lisatud nimekirja asjadest korteris).

9. 14. jaanuaril 2009 võttis maakohus hagi menetlusse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 405 lg 1 alusel otsustas menetleda seda lihtsustatud korras. Kohus selgitas pooltele, et kui nad soovivad olla ära kuulatud, peavad nad sellest kohtule teada andma 15 päeva jooksul alates määruse kättesaamisest. Kaebajal paluti esitada kohtule kirjalik vastus hagile.

10. 8. aprillil 2009 teatas kaebaja maakohtule kirjalikult, et ta ei vaidle hagi menetlusse võtmisele vastu, kuid ta vaidlustab nõude põhjusel, et ta ei olnud kõne all olevaid esemeid kahjustanud ega hävitanud. Lisaks väitis ta, et ta ei pannud toime mõrva, vaid tulistas kannatanut enesekaitseks; mis puudutab tõendite kogumisega seotud väidetavat kahju, siis selle tekitas politsei; nõuded on osaliselt põhjendamatud. Ta taotles asja läbivaatamist kohtuistungil ning enda ja kahe tunnistaja (T. ja K. – Eesti ja Soome kohtuekspert) kohtusse kutsumist ja ülekuulamist. Ta avaldas, et soovib selgitada, et ta ei tekitanud kahju ja tegutses enesekaitseks. Tunnistajate kohta ütles ta, et soovib, et nad annaksid ütlusi tema enesekaitseks tegutsemise kohta.

11. 7. mail 2009 vastas hageja V. kirjalikult kaebaja seisukohtadele ja avaldas, et ta ei pea vajalikuks kaebaja ilmumist kohtuistungile. Ta palus kohtul jätta kaebaja taotlus tunnistajate kohtusse kutsumiseks rahuldamata, kuna nad ei saa anda ütlusi korteris olnud esemete ega nende väärtuse kohta ja nende ütlused ei saa lõpliku kohtuotsusega tuvastatud ümber lükata. Ühtlasi esitas ta kohtule lisatõendeid (foto ühest kõne all olevast esemest, pangaväljavõtte kommunaalrivate tasumise kohta, hinnakirjad ühe teise kahjustatud eseme maksumuse tõendamiseks ja puhastusteenuste hinnad).

12. 8. juulil 2010 määras kohus TsMS-i § 404 alusel kirjaliku menetluse. Kohus märkis ära, et hageja on kirjaliku menetlusega nõus ja kaebaja soovib olla ära kuulatud. Edasi selgitas kohus, et TsMS-i § 404 alusel võib kohaldada kirjalikku menetlust, kui hagihind ei ületa 50 000 krooni (3196 eurot) ja poole kohtusse ilmumine on oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu või muul mõjuval põhjusel. Kohus määras pooltele kirjalike seisukohtade esitamiseks 30-päevase tähtaja alates määruse kättesaamisest. Määrus ei olnud edasikaevatav.

13. 30 päeva jooksul ei esitatud kohtule ühtegi esildist.

14. 3. detsembri 2010. aasta otsusega lahendas maakohus asja lihtsustatud korras kirjalikus menetluses. Kohus märkis otsuses, et vaatas läbi seotud kriminaalasjasse puutuvad materjalid ja tugines kriminaalmenetluses T. antud ütlustele kui asitõendile. Kriminaalasjas tehtud otsusele tuginedes pidas maakohus tuvastatuks, et kaebaja ei tegutsenud kannatanut tappes enesekaitseks. Kriminaalasja materjalide ja V. esitatud asitõendite põhjal rahuldab maakohus V. nõude osaliselt ehk summas 22 337 krooni (1428 eurot), mis oli 79% algsest nõudest. Kaebaja seisukohtade alusel leidis kohus, et ei ole põhjendatud rahuldada nõuet seoses lukusilindri, tasumata kommunaalrivate ja teatud väidetavalt kahjustatud esemetega. Kohtuotsuses märgiti, et otsuse peale võib esitada apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule ja apellatsioonkaebuse võib läbi vaadata kirjalikus menetluses, kui apellatsioonkaebuses ei ole taotletud asja läbivaatamist kohtuistungil.

15. 22. detsembril 2010 esitas kaebaja maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse. Ta kaebas selle üle, et ta oli taotlenud maakohtu istungit, mida taotlusest olenemata ei peetud. Sellega jäeti ta ilma

võimalusest olla ära kuulatud ja selgitada oma seisukohta, et ta ei olnud tekitanud hageja varale ebaseaduslikku kahju. Ta tugines konventsiooni artikli 6 lõikele 1 ja viitas isikutele, kelle ülekuulamist oli ta taotlenud. Ta vaidles vastu asjaolule, et maakohus tugines kriminaalkohtu otsusele, ja väitis, et tsiviilasjas peaks olema võimalik vaidlustada kriminaalasjas tuvastatud asjaolusid.

16. 7. jaanuaril 2011 keeldus Tallinna Ringkonnakohus kaebaja apellatsioonkaebust menetlusse võtmast. Ringkonnakohus märkis, et maakohus vaatas asja läbi lihtmenetluses. Sellisel juhul saab ringkonnakohus apellatsioonkaebuse menetlusse võtta vaid siis, kui maakohu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaaõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit. Maakohus ei andnud luba edasikaebamiseks. Ringkonnakohus leidis, et antud juhul ei saa öelda, et maakohus kohaldas selgelt ebaõigesti materiaaõiguse normi või selgelt rikkus menetlusõiguse normi või hindas selgelt ebaõigesti tõendeid või rikkus ärakuulamise õigust. Maakohus vaatas asja läbi TsMS-i § 405 lg 1 alusel lihtmenetluses. TsMS-i § 405 lg 1 järgi tagab kohus sellisel juhul menetlusosaliste põhiõiguste ja -vabaduste ning oluliste menetlusõiguste järgimise ning kuulab menetlusosalise tema taotlusel ära. Kuid selle jaoks ei ole vaja pidada kohtuistungit. 8. juulil 2010 oli maakohus määranud asja läbivaatamise kirjalikus menetluses ja andnud pooltele võimaluse esitada kirjalikke seisukohti. Sellest tulenevalt oli tagatud kaebaja võimalus esitada kohtule oma seisukoht. Lisaks märkis ringkonnakohus, et kaebaja ei olnud TsMS-i § 333 lõigete 1 ja 2 alusel vaidlustanud maakohu 8. juuli 2010. aasta määrust, millega kohus määras asja menetlemise lihtmenetluses ja palus kaebajal esitada oma seisukoht kirjalikult. TsMS-i § 333 lg 3 ja § 652 lg 6 järgi (vt punkte 19 ja 20 allpool) ei saa ringkonnakohus neid argumente apellatsioonimenetluses arvestada. Ringkonnakohus leidis, et kaebaja apellatsioonkaebuse menetlusse võtmiseks puudub seaduslik alus.

17. Kaebaja esitas ringkonnakohtu määruse peale kassatsioonkaebuse väitega, et kuna maakohus ei võimaldanud talle kohtuistungit, rikkus kohus sellega selgelt menetlusõigust ja konventsiooni artikli 6 lõiget 1.

18. 30. mail 2011 otsustas Riigikohus jätta kassatsioonkaebuse läbi vaatamata.

II. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS JA KOHTUPRAKTIKA

19. Kõne all oleval ajal kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku asjaomased sätted olid sõnastatud järgmiselt:

§ 333. Vastuväite esitamine kohtu tegevuse kohta

„(1) Menetlusosaline võib esitada vastuväite kohtu tegevuse kohta menetluse juhtimisel, samuti vastuväite menetlussätte rikkumise, eelkõige menetlustoimingu tegemise vorminõuete rikkumise kohta. Vastuväite lahendab kohus määрусega.

(2) Kui menetlusosaline ei esita vastuväidet hiljemalt kohtuistungi lõpus, kus rikkumine toimus, või rikkumisele järgnenud esimeses kohtule esitatud menetlusdokumendis, olgugi et menetlusosaline teadis või pidi viga teadma, ei saa ta vastuväidet hiljem esitada.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juhul ei või menetlusosaline tugineda veale kohtu tegevuses ka kohtulahendi peale edasi kaevates.

(4) Käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 3 sätestatud ei kohaldata, kui kohus on rikkunud tsiviilkohtumenetluse olulist põhimõtet.”

§ 404. Kirjalik menetlus kohtu määramisel

„(1) Varaliselt hinnatava hagi asjas võib kohus määrata kirjaliku menetluse, kui hagi hind ei ületa 50 000 krooni (3196 eurot) ja poole kohtusse ilmumine on oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu või muul mõjuval põhjusel.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul määrab kohus avalduste ja dokumentide esitamise tähtpäeva, samuti otsuse avalikult teatavakstegegemise aja ning teatab neist menetlusosalistele. Kohus võib määratud tähtpäeva muuta, kui seda tingib menetlusliku olukorra muutumine.

(3) Kohus tühistab kirjaliku menetluse korraldamise, kui tema arvates on poole isiklik ilmumine hagi aluseks olevate asjaolude selgitamiseks mõõdapääsmatu või kui pool, kellest tulenevalt kirjalik menetlus määrati, taotleb asja lahendamist kohtuistungil. Teise poole taotlusel tuleb tema ära kuulata, sõltumata kirjaliku menetluse määramisest.”

§ 405. Lihtmenetlus

„(1) Kohus menetleb hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes käesolevas seadustikus sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega hagiga ja hagi hind ei ületa summat, mis vastab 2000 eurole. Muu hulgas võib sellise hagi menetlemisel:

1) protokollida menetlustoiminguid üksnes ulatuses, milles kohus peab seda vajalikuks, ja välistada protokollile vastuväidete esitamise õiguse;

2) määrata tähtaja seaduses sätestatust erinevana;

3) näha menetluskulude suuruse ette juba menetlust lõpetavas kohtulahendis, võimaldades menetlusosalistel esitada eelnevalt oma menetluskulude nimekirjad;

4) tunnustada menetlusosalise lepingulise esindajana ka seaduses nimetatud isikuid;

5) kalduda kõrvale tõendite esitamise ja kogumise vorminõuete kohta seaduses sätestatust ja tunnustada tõendina ka seaduses sätestamata tõendusvahendeid, muu hulgas menetlusosalise seletust, mis ei ole antud vande all;

6) kalduda kõrvale menetluskulude kättetoimetamise ja menetlusosaliste esitatavate dokumentide vorminõuete kohta seaduses sätestatust, välja arvatud hagi kostjale kättetoimetamisel;

7) loobuda kirjalikust eelmenetlusest või kohtuistungist;

8) koguda tõendeid omal algatusel;

9) teha asjas otsuse kirjeldava ja põhjendava osata;

10) tunnustada asjas tehtud lahend viivitamata täidetavaks ka muul juhul, kui on seaduses nimetatud, või ilma seaduses ettenähtud tagatiseta.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul tagab kohus menetlusosaliste põhiõiguste ja -vabaduste ning oluliste menetlusõiguste järgimise ning kuulab menetlusosalise tema taotlusel ära. Selleks ei pea korraldama kohtuistungit.

(3) Kohus võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud viisil asja menetleda, ilma et selle kohta oleks vaja teha eraldi määrust. Menetlusosalistele tuleb siiski teatada nende õigusest olla kohtu poolt ära kuulatud.”

20. TsMS-i § 652 lg 6 sätestab, et pool ei või apellatsioonistmes tugineda asjaolule, et esimese astme kohus rikkus menetlusõiguse normi, kui ta ei esitanud esimese astme kohtus sellele õigeaegselt vastuväidet (käesoleva seadustiku § 333).

III. ASJAKOHANE EUROOPA ÕIGUS

21. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus loodi Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrusega (EÜ) nr 861/2007, mis jõustus 1. jaanuaril 2009. Seda määrust on hiljem muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2015. aasta määrusega (EL) nr 2015/2421, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate nõuete menetlus, ning määrust (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus. Muudetud määrust kohaldatakse alates 14. juulist 2017. Kõne all oleval ajal kehtinud määruse (EÜ) nr 861/2007 asjaomased sätted olid sõnastatud järgmiselt:

„9. põhjendus

(9) Käesolevas määruses püütakse soodustada põhiõigusi ja võetakse arvesse iseäranis Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tunnustatud põhimõtteid. Kohus peaks kinni pidama õigusest õiglasele kohtumõistmisele ning järgima võistlevuse põhimõtet, eriti otsustades kohtuistungi vajalikkuse või tõendamisvahendite ja tõendamise ulatuse üle.

Artikkel 2. Reguleerimisala

1. Käesolevat määrust kohaldatakse piiriüleste juhtumite puhul tsiviil- ja kaubandusajades igat liiki kohtutes, kui nõude väärtus ilma nõude intresside, kulude ja muude kõrvalnõueteta ei ületa 2000 eurot ajal, mil nõudevorm pädeva kohtu poolt vastu võetakse. See ei laiene eelkõige maksu-, tolli- või haldusajadele ja samuti riigi vastutusele, mis tuleneb riigi tegevusest või tegevusetusest riigivõimu teostamisel (*acta iure imperii*).

[---]

Artikkel 5. Menetluse käik

1. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus on kirjalik menetlus. Kohus peab kohtuistungi, kui ta peab seda vajalikuks või kui üks pooltest seda taotleb. Kohus võib sellise taotluse rahuldamisest keelduda, kui ta leiab, et juhtumi asjaolusid arvestades ei ole kohtuistung selle õiglaseks menetlemiseks ilmselgselt vajalik.

Keeldumist põhjendatakse kirjalikult. Keeldumist ei või eraldi vaidlustada.

[---]

Artikkel 9. Tõendite kogumine

1. Kohus otsustab tõendite kogumise viisi ja otsuse tegemiseks vajalike tõendite ulatuse, arvestades tõendite lubatavuse kohta kehtestatud norme.

Kohus võib tõendeid koguda kirjalike ütluste abil tunnistajatelt, ekspertidelt või pooltelt. Tehniliste vahendite olemasolu korral võib kohus tõendeid koguda videokonverentsi või teisi sidetehnoloogilisi vahendeid kasutades.

2. Kohus võib kasutada tunnistajatena eksperte või ära kuulata suulisi ütlusi ainult siis, kui see on kohtuotsuse tegemiseks vajalik. Seda otsustades võtab kohus arvesse kulusid.

3. Kohus kasutab tõendite kogumisel lihtsamaid ja kõige vähem koormavaid meetodeid.”

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. KONVENTSIOONI ARTIKLI 6 LÕIKE 1 VÄIDETAV RIKKUMINE

22. Kaebaja kaebas selle üle, et talle ei võimaldatud õiglast tsiviilkohtumenetlust, kuna ei peetud kohtuistungit, kus tema ja kaks tunnistajat oleksid saanud ütlushi anda. Ta tugines konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste [---] üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele [---] kohtus.”

23. Riik vaidles sellele väitele vastu.

A. Vastuvõetavus

24. EIK märgib, et kaebus ei ole selgelt põhjendatav konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses. EIK märgib veel, et see ei ole vastuvõetav ka muudel alustel. Seetõttu tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

(a) Kaebaja

25. Kaebaja väitis, et ta oli sõnaselgelt taotlenud kohtuistungit, kus ta soovis olla isiklikult ära kuulatud. Oma 8. aprilli 2009. aasta kirjalikus vastuses maakohtule nimetas ta kaht tunnistajat, kelle ülekuulamist ta taotles. Samuti väitis ta, et menetlusökoonomia ei ole mõjuv põhjus kohtuistungist loobumiseks.

(b) Riik

26. Riik väitis, et kaebajale võimaldati tema tsiviilõiguste ja -kohustuste üle otsustamisel õiglast kohtumenetlust kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõikega 1.

27. Riik märkis, et käesolev tsiviilvaidlus puudutab küsimust, kas kaebaja, kes oli toime pannud tahtliku kuriteo (nagu on jõustunud kohtuotsusega üheselt tõendatud), vastutas korteri, kus kuritegu toime pandi, omaniku ees kuriteo toimepaneku tagajärjel tekkinud varalise kahju eest. Kaebaja vastu esitatud nõue oli väiksem kui 2000 eurot ja selle tõttu otsustas kohus selle läbi vaadata lihtmenetluses kooskõlas TsMS-i § 405 lõikega 1. TsMS-i § 405 lg 1 p 7 alusel ei pea kohus lihtmenetluses kõiki menetlusnorme järgima ja võib loobuda kohtuistungist. TsMS-i §-i 405 eesmärk on tõhusam õigusemõistmine menetluse lihtsustamise ja kiirendamise kaudu tagasihoidliku hagi hinnaga asjades. Riik rõhutas, et lihtmenetluse riikliku regulatsiooni väljatöötamisel võeti aluseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus (vt punkti 21 eespool).

28. 8. juuli 2010. aasta määruses formuleeris maakohus oma seisukoha kaebaja taotluse kohta kohtuistungi pidamiseks, et kuulata ära kaebaja ja võtta kahe tunnistaja ütlusi. Kohus otsustas jätta tunnistajad kohtusse kutsumata ja andis kostjale korralduse esitada oma seisukohad kirjalikult. Riik selgitas, et kohus võib isiku ära kuulata ka kirjalike seisukohtade esitamise kaudu ja seda eelkõige kirjalikus lihtmenetluses. Käesolevas asjas ei puutu kaebaja isik ja elustiil asjasse. Ainuke käitumist puudutav aspekt, millele kaebaja oli menetluses korduvalt viidanud, oli tema väidetav tegutsemine enesekaitseks kuriteo toimepanekul. Asjaolu, et Harju Maakohus otsustas menetleda asja kirjalikus menetluses, näitas selgelt kohtu arvamust, et kohtuistungi pidamine poolte isikliku ilmumise tagamiseks ei ole vajalik. Kaebaja ärakuulamise nõue oli täidetud sellega, et kaebaja ja hageja vahel vahetati menetlusedokumente ning kaebajale anti võimalus esitada kirjalikke lisaseisukohti. Riik juhtis tähelepanu sellele, et kaebaja ei esitanud ühtegi seisukohta 30 päeva jooksul alates 8. juuli 2010. aasta määruse kättesaamisest ja pärast tähtaja lõppu oli kohtul alust eeldada, et pooled on kirjaliku menetlusega nõus. Kaebajal oli TsMS-i § 333 lõike 1 alusel võimalus ja kohustus esitada vastuväide seoses Harju Maakohtu 8. juuli 2010. aasta määrusega, millega kohus otsustas jätkata asja menetlemist kirjalikus menetluses. Selle tegemata jätmine tähendas sisuliselt seda, et ta vaikivalt loobus õigusest kohtuistungile.

29. Riik rõhutas, et 3. detsembri 2010. aasta otsuses hindas maakohus põhjalikult kõiki kaebaja esitatud seisukohti. Kohus põhjendas, kuivõrd ta nõustus kas hageja või kostjaga ning miks. Kohtu otsustus loobuda kohtuistungist ei saanud antud juhul avaldada mingit mõju lõpliku kohtuotsuse sisule. Nii ringkonnakohus kui ka Riigikohus jõudsid järeldusele, et materiaalsooiguse normi selgelt ebaõiget kohaldamist või menetlusõiguse normi selget ja olulist rikkumist ei toimunud.

2. EIK-i hinnang

30. Käesolev asi puudutab konventsiooni artikli 6 lõike 1 väidetavat rikkumist riigisisises tsiviilkohtumenetluses, mis toimus väiksemate kohtuvaidluste menetlemise regulatsiooni alusel. Esiteks EIK nõustub, et liikmesriigid võivad pidada kasulikuks kehtestada väiksemate kohtuvaidluste menetlemiseks lihtmenetluse. Selline lihtmenetlus võib teenida poolte huve, kuna see lihtsustab juurdepääsu õigusemõistmisele, vähendab menetlusega seotud kulusid ja kiirendab vaidluste lahendamist. EIK nõustub ka sellega, et liikmesriigid võivad otsustada, et selline lihtmenetlus peaks üldjuhul toimuma kirjalikult, välja arvatud juhul, kui kohus peab kohtuistungit vajalikuks või kui seda taotleb menetlusosaline, ja et kohus võib sellise taotluse rahuldamata jätta. Loomulikult peab selline väiksemate kohtuvaidluste lahendamise lihtmenetlus olema kooskõlas õiglase kohtumenetluse põhimõttega, nagu see on tagatud artikli 6 lõikes 1. Riigi õiguse sätted ja nende rakendamine kohtus peavad tagama õiglase kohtumenetluse õiguse austamise eelkõige siis, kui otsustatakse kohtuistungi vajalikkuse, tõendite kogumise vahendite ja tõendite kogumise ulatuse üle (vt ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, preambuli 9. põhjendust (vt punkti 21 eespool)). Siinkohal kordab EIK ka riigisiseste kohtute artikli 6 lg 1 järgset kohustust põhjendada mitte ainult kohtuotsuseid, vaid ka menetluse käigus tehtud olulisi menetluslikke otsuseid (vt muu hulgas *Suominen vs. Soome*, nr 37801/97, 1. juuli 2003,

mis käsitles põhjuseid, miks teatud tõendeid ei tunnistatud vastuvõetavaks, ja *Múčková vs. Slovakkia*, nr 21302/02, p-d 64–70, 13. juuni 2006, mis käsitles põhjuseid, miks ei vabastatud kaebajat riigilõivu maksmisest).

31. EIK-i väljakujunenud praktika järgi sisaldab ainult esimese astme kohtus toimivas menetluses avaliku kohtumenetluse õigus artikli 6 lõike 1 tähenduses õigust kohtuistungile, välja arvatud erandlikel asjaoludel, mis õigustavad istungist loobumist (vt *Göç vs. Türgi* [suurkoda], nr 36590/97, p 47, EIK 2002-V, ja selles viidatud kohtupraktika). Kahes astmes toimivas menetluses peab üldjuhul vähemalt ühes astmes toimuma istung, kui ei esine nimetatud erandlikke asjaolusid (vt *Salomonsson vs. Rootsi*, nr 38978/97, p 36, 12. november 2002).

32. Erandlikud asjaolud, mis võivad õigustada kohtuistungi pidamata jätmist, olenevad põhimõtteliselt pädevas riigisiseses kohtus lahendatavate küsimuste olemusest, mitte sellise olukorra esinemissagedusest. See ei tähenda, et kohtuistungi pidamata jätmine on õigustatud vaid harvadel juhtudel (vt *Miller vs. Rootsi*, nr 55853/00, p 29, 8. veebruar 2005). EIK on tunnistanud erandlikke asjaolusid asjades, milles menetlus puudutas puhtalt õiguslikke või väga tehnilisi küsimusi (vt *Koottummel vs. Austria*, nr 49616/06, p 19, 10. detsember 2009, ja selles viidatud kohtupraktika). Samamoodi ei pruugi kohtuistung nõutud olla, kui asjas ei teki fakti- ega õigusküsimusi, mida ei saa nõuetekohaselt lahendada kohtutoimiku ja poolte kirjalike seisukohtade alusel (vt *Döry vs. Rootsi*, nr 28394/95, p 37, 12. november 2002).

33. Ühtlasi on EIK leidnud, et välja arvatud täielikult erandlikel asjaoludel, peab menetlusosalistel olema vähemalt võimalus taotleda avalikku kohtuistungit, isegi kui kohus võib taotluse rahuldamata jätta ja pidada kinnise kohtuistungi (vt *Martinie vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 58675/00, p-d 42–44, EIK 2006-VI). Samamoodi on EIK pidanud oluliseks asjaolu, et kaebajatele ei keelatud võimalust taotleda kohtuistungit, kuigi oli kohtu otsustada, kas istung on vajalik, ja et kohtuistungi pidamisest keeldumise otsus oli põhjendatud (vt *Vilho Eskelinen jt vs. Soome* [suurkoda], nr 63235/00, p 74, EIK 2007-II).

34. Kohtuistungi pidamata jätmise tõttu artikli 6 lõike 1 rikkumise üle otsustamisel on EIK ühtlasi vaadanud, kas õigluse nõudeid täideti ja kas nendest ei tulenenud vajadust istungi järele ning eelkõige seda, kas kaebajatele anti võimalus esitada oma seisukohti kirjalikult ja kommenteerida teise poole seisukohti (vt eespool viidatud *Vilho Eskelinen jt*, p 74; vt ka *Yevdokimov jt vs. Venemaa*, nr-d 27236/05 ja veel 10, p 22, 16. veebruar 2016, milles EIK kordas, et isiklik kohalviibimine, menetluse vorm – suuline või kirjalik – ja seaduslik esindatus on omavahel seotud ning neid peab analüüsima artikliga 6 tagatud õiglase kohtumenetluse laiemas kontekstis).

35. Oma väljakujunenud kohtupraktika valguses hindab EIK käesolevas asjas seda, kas riigisisestes kohtutes lahendatavate küsimuste olemus õigustas kohtuistungi pidamata jätmist. Seejärel uurib EIK, kas kaebajal oli võimalus kohtuistungit taotleda ja kuidas riigi kohus selle taotlusega tegeles.

36. Riigisisestes kohtutes läbivaadatavate küsimuste kohta märgib EIK, et maakohtu määruses, millega määrati kirjalik menetlus, ei mainita neid küsimusi ega seda, kas neid on võimalik läbi vaadata kohtuistungit pidamata (vt punkti 12 eespool). Samuti ei mainita määruses kaebaja taotlust tõendite kogumiseks kaebajalt endalt ja tunnistajatelt. Sellest olenemata märgib EIK, et kaebaja tõstas teatud faktiküsimused, kui ta vaidlustas enda vastu esitatud nõude väitega, et kahju tekitas politsei või et puuduvad piisavad

tõendid kahju tekkimise või ulatuse kohta.

37. Mis puudutab võimalust taotleda kohtuistungit, siis oli kaebajal see võimalus olemas ja ta kasutas seda. Kuid oli kohtu otsustada, kas istung on tegelikult vajalik. EIK märgib, et maakohus sisuliselt ei põhjendanud asja menetlemist kirjalikus menetluses ega kohtuistungist loobumist ning kaebajalt ja tunnistajatelt suuliste ütluste kogumata jätmist (vt punkti 12 eespool). Kohus tsiteeris vaid seadusesätet, milles on ette nähtud summa, mille ulatuses võib asja menetleda kirjalikult, ja selgitas, et kirjalikku menetlust võib kohaldada, kui poole kohtusse ilmumine on oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu või muul mõjuval põhjusel. Kohus ei selgitanud, miks see säte oli kaebaja asjas kohaldatav. Kohus ei toonud selgelt välja, miks ta keeldus hoolimata kaebaja taotlusest kohtuistungit pidamisest. EIK märgib, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus (mille alusel kehtestati Eesti õiguse asjaomased sätted), artikli 5 järgi oli maakohus kohustatud keeldumist põhjendama kirjalikult.

38. EIK on võtnud arvesse riigi väidet, et kaebaja ei esitanud vastuväidet TsMS-i § 333 alusel (vt punkti 19 eespool) pärast seda, kui kohus oli määranud asja läbivaatamise kirjalikus menetluses (vt punkti 12 eespool). Kuid EIK ei näe, mis kasu sellisest vastuväitest oleks olnud. Kaebaja esitas juba oma vastuses hagile selge taotluse kohtuistungit pidamiseks, et kuulata tema ja kahe tunnistaja ütlusi, ning ta põhjendas oma taotlust.

39. EIK on võtnud arvesse ka seda probleemi, et kõne all oleval ajal kandis kaebaja vanglakaristust Soomes, aga tsiviilkohtumenetlus toimus Eestis. EIK märgib, et kaebaja ärakuulamine ei oleks pidanud ilmtingimata toimuma Eestis kohtusaalis peetaval kohtuistungil. Kuid ei näi, et maakohus oleks kaalunud alternatiivseid menetlusvõimalusi (näiteks tänapäevase sidetehnoloogia kasutamist), millega tagada kaebaja õigus olla ära kuulatud suuliselt. Lisaks maakohus nähtavasti isegi ei selgitanud kaebajale, et kohus oli otsustanud anda talle võimaluse esitada kirjalikke seisukohti selle asemel, et kuulata ta ära suuliselt (vt punkti 16 eespool seoses ringkonnakohtu selgitusega, et kaebaja ärakuulamiseks ei ole vaja pidada kohtuistungit).

40. Eespool toodud kaalutlustest piisab EIK-ile järeldamiseks, et rikuti kaebaja õigust kohtuistungile konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel.

II. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

41. Konventsiooni artikkel 41 sätestab:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse.”

A. Kahju

42. Kaebaja nõudis varalise kahju eest 1428 eurot ja mittevaralise kahju eest 3000 eurot.

43. Riik palus jätta õiglase hüvitise nõude täielikult rahuldamata. Lisaks leidis riik, et rikkumise tuvastamine kujutab endast piisavat hüvitist mis tahes mittevaralise kahju eest.

44. EIK ei näe tuvastatud rikkumise ja väidetava varalise kahju vahel põhjuslikku seost, mistõttu jätab EIK nõude rahuldamata. Kuid samas leiab EIK õiglase hinnangu alusel, et kaebajale tuleks maksta 1000 eurot mittevaralise kahju eest.

B. Kulud

45. Kaebaja nõudis ka 3224 eurot EIK-is kantud kulude katteks.

46. Riik leiab, et kaebaja nõutav summa on kohtuasja väiksuse tõttu ülemäärane.

47. EIK-i kohtupraktika kohaselt on kaebajal õigus kulude hüvitamisele vaid siis, kui on tõendatud, et need on ka tegelikult ja põhjendatult kantud ning mõistlikus summas. Võttes arvesse EIK-i käsutuses olevaid dokumente ja eespool toodud kriteeriume, leiab EIK käesolevas asjas, et on mõistlik määrata EIK-is kantud kulude katteks hüvitis summas 2300 eurot.

EELTOODUST LÄHTUDES KOHUS

1. *tunnistab* ühehäälselt kaebuse vastuvõetavaks;
2. *leiab* viie poolthääle ja kahe vastuhäälega, et konventsiooni artikli 6 lõiget 1 on rikutud;
3. *leiab* viie poolthääle ja kahe vastuhäälega,
 - (a) et vastustajariik peab kaebajale maksma kolme kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise päevast konventsiooni artikli 44 lõike 2 kohaselt alljärgnevad summad:
 - (i) 1000 (tuhat) eurot ja sellele lisanduvad võimalikud maksud mittevaralise kahju eest;
 - (ii) 2300 (kaks tuhat kolmsada) eurot ja sellele lisanduvad võimalikud maksud kulude katteks;
 - (b) et eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eespool nimetatud summadelt maksta viivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;
4. *jätab* ühehäälselt rahuldamata kaebaja ülejäänud õiglase hüvitise nõude.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 8. novembril 2016 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

Hasan Bakırcı
Sekretäri asetäitja

Işıl Karakaş
Esimees

Kooskõlas konventsiooni artikli 45 lõikega 2 ja kohtureeglite 74. reegli lõikega 2 on käesolevale kohtuotsusele lisatud kohtunike Lemmensi ja Mourou-Vikströmi eriarvamus.

A.I.K.
H.B.

KOHTUNIKE LEMMENSII JA MOUROU-VIKSTRÖMI ÜHINE ERIARVAMUS

1. Kahjuks ei jaga me kohtunike enamuse arvamust, et konventsiooni artikli 6 lõiget 1 on käesolevas asjas rikutud.

Me nõustume kohtuotsuse punktides 30–34 esitatud üldpõhimõtetega. Eriarvamusel aga oleme nende põhimõtete kohaldamise suhtes käesolevas asjas.

2. Kohtunike enamus leiab põhimõtteliselt, et Harju Maakohus ei põhjendanud selgelt oma otsust jätta kohtuistung pidamata olenemata kaebaja taotlusest kohtuistungi pidamiseks ning tõendite kogumiseks temalt ja kahelt kohtueksperdilt (kohtuotsuse p-d 36–37).

Me nõustume, et kui kohus jätab kohtuistungi pidamise taotluse rahuldamata, peaks ta põhimõtteliselt põhjendama, miks ta leiab, et taotluse esitanud poole puudumine kohtuistungilt ei kahjusta menetluse õiglust (vt *Yevdokimov jt vs. Venemaa*, nr-d 27236/05 ja veel 10, p 36, 16. veebruar 2016). Kuid meie arvates ei saa põhjendamata jätmisest järeldada, et õiglase kohtumenetluse õigust on rikutud, kui kõikide asjaolude valguses pool mõistab, miks tema taotlust ei rahuldatud (vrd *Taxquet vs. Belgia* [suurkoda], nr 926/05, p 92, EIK 2010).

3. Käesolevas asjas jättis maakohus kaebaja taotluse kohtuistungi pidamiseks rahuldamata viitega TsMS-i §-le 404, mille järgi võis kirjalikku menetlust kohaldada juhul, kui nõue oli teatud summast väiksem ja poole kohtusse ilmumine oli oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu või muul mõjuval põhjusel (vt kohtuotsuse punkti 12).

Seda avaldust tuleb vaadata koos kohtusse esitatud nõude olemusega. Hageja nõudis hüvitist kahju eest, mis tekitati mõrva toimepaneku käigus, milles oli kaebaja lõplikuks muutunud kohtuotsusega süüdi mõistetud (vt kohtuotsuse punkte 7–8). Ehk tegemist oli nõudega, mis puudutas kriminaalkohtu istungitel menetletud kuriteo tsiviilõiguslikke tagajärgi.

Kaebaja oli nendest asjaoludest ilmselgelt täiesti teadlik. Asjaolu, et ta väitis oma kirjalikus vastuses, et ta ei olnud toime pannud mõrva, vaid oli tegutsenud enesekaitseks (ja palus olla isiklikult ära kuulatud koos kahe tunnistajaga, et seda seisukohta kinnitada), ei muuda nõude olemust

Meie arvates ei saa olla kahtlust, et kui taotlus kohtuistungi pidamiseks jäeti rahuldamata, oli selle mõjuv põhjus TsMS-i § 404 tähenduses just nõude olemus. Kui kohtuistung oleks toimunud, oleks kaebaja esitanud oma enesekaitse argumendi ja oleks üritanud välja jõuda kriminaalasjas tehtud kohtuotsusest erineva otsuseni. Kas see oleks olnud võimalik või mitte, on õigusküsimus, mida võib lahendada kirjalikus menetluses. Lisaks ei ole me kindlad, et kohtumenetluse õiglus nõuaks kohtuistungit, kus oleks esiplaanil segadus kriminaal- ja tsiviilkohtu pädevuse suhtes.

4. Kõigele lisaks viibis kaebaja välismaa vanglas. TsMS-i § 404 alusel oli kaebaja kohtusse ilmumine oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu.

5. Kuna kaebajale anti küllaldane võimalus oma seisukohtade esitamiseks kirjalikult, leiame, et antud asjaoludel austati tema õigust õiglasele kohtumenetlusele.